

Geologische ervaringen van een Gea-lezer

De nieuwe Barnsteenkamer in St.-Petersburg

door Deet Klaassen

Afb. 1.

De nieuwe? zullen sommigen zich afvragen - was er dan een 'oude'? Jazeker, en nog erg beroemd ook! Deze werd wel het achtste wereldwonder genoemd!

Het begon in 1701 toen Frederik I van Pruisen zichzelf tot koning kroonde. Hij verkreeg Slot Charlottenburg in Berlijn. Frederik had contact met de Deense koning, die in Kopenhagen een slot had versierd met barnstenen mozaïeken. Uit de Oostzee kwam destijds veel barnsteen boven water. De Deense hofbarnsteensnijder Gottfried Wolfram kwam naar Berlijn en na 6 jaar arbeid, in 1707, waren een wand en grote delen van de kroonlijsten klaar. De Poolse Danziger meesters Turow (Tarau) en Schacht voltooiden het werk in 1711, dat daarna het barnsteenkabinet werd genoemd.

Frederik I had intussen veel schulden gemaakt; zijn zoon Frederik Willem I volgde hem in 1713 op. In datzelfde jaar bezocht de Russische tsaar Peter de Grote Berlijn, die vol bewondering voor het barnsteenkabinet was. Frederik Willem kon wel wat steun en geld gebruiken en schonk daarom het kabinet aan tsaar Peter. De panelen werden in 1716 verpakt en verzonden. Ze kwamen eerst in het Winterpaleis en werden later in het Nieuwe Paleis in St.-Petersburg opgebouwd. Intussen was, ongeveer 20 km ten zuiden van St.-Petersburg, een zomerresidentie ontstaan voor de vrouw van Peter de Grote, Yekaterina Alexeyevna. Deze residentie te Tsarskoye Selo werd regelmatig uitgebreid. Tsarskoye Selo is later ook beroemd geworden door Ruslands eerste nationale dichter Poesjkin (1799 - 1837). Er is naast het Catharina-

paleis een museum over Poesjkin. Tsarskoye Selo wordt ook wel Pushkin genoemd.

Catharina II (tsarina van 1762 - 1796) liet in 1755 de wanden van het barnsteenkabinet naar Tsarskoye Selo brengen. Catharina (de Grote) was dol op edelstenen en halfedelstenen, o.a. carvings, en dus ook op barnsteen. Ze heeft bijvoorbeeld door de Schotse architect Cameron een galerij met agaats-kamers laten bouwen.

Ze vond dat het barnsteenkabinet veel mooier moest worden en met de hulp van de beroemde architect Bartolomeo Francesco Rastrelli werd het kabinet aangevuld met Venetiaanse spiegels, verguld houtsnijwerk, steenmozaïeken van agaats en jaspis en barnsteenelementen. In 1763 was uit het voormalige kabinet de luisterrijke barnsteenkamer ontstaan.

182 jaar lang was de barnsteenkamer in het Catharina-paleis een lust voor het oog.

In 1917, na de Oktoberrevolutie, wandelden Sovjetburgers door het tot museum omgebouwde paleis. In 1941 naderde het einde: Duitse troepen bezetten Tsarskoye Selo. De barnsteenkamer werd in 1942 gedemonteerd, in kisten verpakt en naar Königsberg (Kaliningrad) gebracht. In het Königsbergse Slot werd de barnsteenkamer weer opgebouwd, maar niet voor lang. Zware bomaanvallen op Königsberg noopten ertoe alles weer in kisten te stoppen en op te slaan in de keldergewelven. Op 27 augustus 1944 werd het Slot zwaar getroffen en in brand gestoken. De kisten met het barnsteen (zeer brandbaar) zouden zijn ver-

brand, maar dit is tot heden nooit bewezen. Ooggetuigen zouden hebben gezien dat de kisten onbeschadigd vóór de inname van Königsberg op vrachtwagens werden geladen en richting Pillau, de laatste open haven, in veiligheid werden gebracht. Maar niemand weet waar de lading is aangekomen!

De kisten kunnen onderweg tijdens een luchtaanval in het veen terecht zijn gekomen, ze kunnen op de bodem van de Oostzee liggen. Sinds het einde van Wereldoorlog II zijn geheime diensten van verschillende naties en honderden schatzoekers en hobby-duikers er mee bezig geweest. Stilgelegde mijngangen en scheepswrakken zijn onderzocht.

Een commode uit de oude barnsteenkamer werd in 1978 in de DDR teruggevonden en door de autoriteiten aan het Westen verkocht. Ook is er in 1978 in Bremen op een veiling een paneel aangeboden. Dit bleek echter een van de vier Florentijnse mozaïeken te zijn uit de oude barnsteenkamer. Een zoon had van zijn vader (voormalig soldaat? betrokkene bij de ontmanteling?) een oorlogssouvenir geërfd. Inmiddels staan die commode en het mozaïek in de nieuwe barnsteenkamer, geruild tegen geroofd kunst.

Het Catharina-paleis lag na de oorlog in puin. In 1957 werd Aleksandr Kedrinsky benoemd tot hoofdarchitect van het paleis. In 1938 was hij als student van de kunstacademie in het paleis geweest en was er onder de indruk geraakt, vooral van de barnsteenkamer. Onder leiding van Kedrinsky kwam er eerst weer een schitterend paleis tevoorschijn. De grote hal (balzaal), 17 m breed en 47 m lang (846 m²) en oorspronkelijk ontworpen door Rastrelli, is een ware belevenis - je voelt je er als een verdwaald fruitvliegje!

Toen in 1979 op privé-initiatief besloten werd dat ook de barnsteenkamer zou worden herbouwd moest er in archieven worden gezocht naar foto's, tekeningen en recepten om barnsteen te kleuren. Met staatsondersteuning en later ook Ruhrgaz (D), ging men enthousiast aan het werk. Er moesten barnsteensnijders worden gevonden en opgeleid, want die techniek bestond eigenlijk niet meer. En was er voldoende barnsteen? Ja, dat was er wel. De kamer was ongeveer 96 m² en er was een 8 m hoog plafond. Dat alles moest bedekt worden met kleine stukjes (meer dan een miljoen) gesneden en tegen elkaar passend barnsteen. In de Russische enclave Samland aan de Oostzee bij Jantarny is de grootste (open) barnsteenmijn ter wereld, waar nog dagelijks wordt gewerkt. De Blauwe Aarde met de barnsteen wordt gewoon opgescheept, gewassen en gesorteerd. Voor de nieuwe barnsteenkamer is ongeveer 5,7 ton! ruwe barnsteen gebruikt.

Hoe worden barnsteenpanelen gemaakt? Van elk stukje benodigd barnsteen wordt op ware grootte een tekening gemaakt, dan een vorm in klei en daarna een gipsafdruk. De snijders maken dit na, waarna het nog de juiste kleur moet krijgen. Heel vroeger, in de tijd van Plinius de Oude (23 - 79 n.Chr.), was al bekend dat barnsteen gekleurd kon worden met geitenvet en plantaardige extracten. Tegenwoordig gebruikt men ook modernere middelen zoals warmtebewerkingen, o.a. met behulp van een autoclaaf.

Als de stukjes de juiste kleur hadden gekregen werden ze op geprepareerde panelen van multiplex gebracht. Deze werden tegen de wanden geplaatst. De stukjes barnsteen lijken zo op een mozaïek. Je mag dit echter niet Russisch mozaïek noemen, want dat is een heel ander procédé. Russisch mozaïek wordt gebruikt voor pilaren, tafelbladen en (grote) voorwerpen van malachiet en/of azuriet. Stukjes mineraal worden tegen elkaar gepast (vaak met poederpasta) om het een monoliet te laten lijken, dus uit één stuk.

Er waren meer dan 20 jaren nodig om een nieuwe barnsteenkamer te reconstrueren. Men heeft het 300-jarig bestaan van St.-Petersburg (mei 2003) aangegrepen om de opening te laten plaatsvinden, door Poetin en Schröder.

Afb. 2.

Bezoek aan de Barnsteenkamer

Nadat ik al tweemaal had geprobeerd in Tsarskoye Selo te komen lukte het me in augustus 2003 eindelijk om het Catharina-paleis binnen te gaan. Maar niet dan na meer dan 3 uur in de rij te hebben moeten staan. Erg was dat uiteindelijk ook weer niet, want en speelde vlakbij de ingang een gezellig muziekgroepje. Zo gezellig dat het de wachtende toeristen uitnodigde tot een dansje.

Als men eenmaal binnen is beweegt men zich langs verschillende kamers. Na de Groene Kamer en de Portrethall komt men bij de Barnsteenkamer (Amber Room). Fotograferen mag zelfs gratis. Afb. 1 en 2. Wandverlichting met kandelaars, uiteraard elektrisch, beschijnt de gele en honingkleurige barnsteen. Er was ook veel rode barnsteen. Ik weet dat oude barnsteen heel mooi rood kan kleuren, maar ja, dit was nieuw. Vroeger was de barnsteenkamer vierkant, nu is hij rechthoekig. Kwam het door de verlichting dat alles wat donker leek? Op sommige foto's die ik heb gezien leek het allemaal wat geler, dat zou ik wel mooier hebben gevonden. We zijn zo gewend dat barnsteen geel is. Maar dat alles neemt niet weg dat het allemaal razend knap is gemaakt. Het is een ontzaglijk werk geweest, waarvan ze dachten dat het nooit zou lukken.

Het is heel bijzonder, bijna oogverblindend omdat er zoveel te zien is. Maar de toeristenmeute stuwt op, dus je moet door, helaas.

Literatuur

Tsarskoye Selo: Catherine Palace (2000); ISBN 5-93893-148-7. Pushkin: The Palace and Park Ensemble (1990); (in het Russisch en Engels).

St. Isaac's Cathedral; SBN 5-7078-0106-5.

Das Bernsteinzimmer, door Guido Knopp (2003); ISBN 3-455-09396-5.

Bernstein, Tränen der Götter (1996); ISBN 3-921533-57-0.